

KAYBETTİĞİMİZ DEĞERLER

TT-514018

Ekrem Reşit Rey

Tiyatro sezonu yaklaştıkça içimde bir burukluk daha şimdiden kendini duyurmuştu. başladı. Türk tiyatrosu bu yıl yerleri kolay doldurulmaz iki kayıpla perdelerini açacak: Biri, memleketimizde piyes yazarlığı çığırını şerefli sahifelerle açanlar arasında bulunan, Türk geleneklerini bilgi ve hiciv ışığında piyeslerine döken bir tiyatro adamı. MUSAHIPZADE CELÂL...

Diğeri ise, her insanoğlunda bulunmayan çok derecede çeşitli cepheleriyle sanatın hemen her kolunda direktmiş, fakat bilhassa Türk operetine yaptığı büyük hizmetle anılacak olan sanatçı EKREM REŞİD REY.

İçinde bulunduğum kuşak, birincisini yakından tanımak fırsatını bulamadı. İkincisini ise, tiyatro içinde ve dışında her haliyle görmek, tanımak, onun esprilerini dinlemek hepimiz için bir zevkti. Ben de bu sü-tunda EKREM REŞİT'i anmak istiyorum.

1900 yılı ekim ayında doğan ve 1959 yılı temmuz ayında ölen Ekrem Reşit Rey bilhassa öfkesi ve zekâsıyla tamamen orijinal ve çok taraflı bir sanatçı tiptiydi. Onu tiyatro prömiyerlerinde işitmek bir âlemdi. Beğenmediği en ufak bir hareket, rol, sahne karşısında oturduğu yerden dehşete kapılırcasına öfkelenir, artistin yüzüne karşı demediğini bırakmazdı. Fakat öfkesi öyle nükteliydiki kimse ona kıyamaz, aksine hoşlanırdı. Dilinden eksik etmediği nübâlâgal tarzda belirttiği Fransızca kelimeler: «extr-ordinaire» «fantastique», «horrible», «mon cher» ler arasında, bir sanatçıyı ya yerin dibine batırır, ya da yüksek sesle «bravo» larla överdi. Bütün bunları arıyacağız.

Türkçesi kadar kuvvetli Fransızcasıyla Ekrem Reşit şair, yazar, romançı, tarihçi, tenkitçi, piyes yazarı, metteur-en-scene ve operet yazarı olarak hemen her sanat kolunda çalıştı. Ayrıca Cenevre Güzel Sanatlar Akademisinden 1918 de «Birinci mükâfat» alan Ekrem Reşit plâstik sanatlarla da meşgul oldu. Bugün merhumun ailesinin Nişantaşındaki evinde goblen'den ve yağlıboya dan yapılmış tabloları asılı durmaktadır.

Ekrem Reşit'in uğraşmadığı sadece «filmcilik» idi Bunun için: «Sinema sanatı, iyice hazırlanmadan girişilecek bir yol değildir» şeklinde defalarca söylediği sözler, onun sinema sanatına verdiği büyük önemi de gösterir.

1930 yılında nberi Fransada «Société des gens de lettres de France» in üyeliğine seçilmiş olan Ekrem Reşit Rey in ilk defa 1931 de Parisin meşhur Gallimard Yayınlarında «Le vie de Barberousse» adı altında Fransızca olarak Barbaros Hayrettinin hayatı adlı kitabı basıldı ve sonra 8 dilde yayınlandı. Bu kitap 12 inci baskısından sonra yazar tarafından Türkçe olarak B hriye Matbaasında bastırıldı. Bu kitap, kendisine yukarda sözü geçen Fransız Cemiyetinin üyeligini kazandırdı. Ayrıca Gallimard yayınlarında 1930 «Désorientée» adlı romanı yayınlandı. Gene Gallimard tarafından «Le Turban dénoué», «Melek» ve «Les glaces des formantes» adlı üç romanı da satın alındı. 1942 de Fransa Hükûmeti kendisine «Officier d'Académie» unvanını verdi.

Ekrem Reşit in tiyatro hayatına gelince: Uzun yıllar bu konuda gazetelerde yazdı. Son Posta «Hava Cıva» operetini «tantezi romanı» şekline sokarak tefrika etti. Akşamda uzun müddet ve son olarak Tercüman da tiyatro tenkidleri yazdı. Şehir Tiyatrolarına 5 operet ve 2 komedi verdi. Komediler «Dalgı» (1938) ve «Olan oldu» (1949) da oynandı. Ekrem Reşit in ayrıca 1938 - 40'da Ankara ve 1949 - 55'de İstanbul Radyolarında radyofonik temsillerle hem kendisinin hem de klâsiklerin piyesleriyle genç sanatçılara hizmeti oldu.

Ekrem Reşiti andığımız şu anda, en çok Türk operetinden söz açmak, Türk operetinin canlı geçmişi ve şimdiki cansız hali üzerine parmak basmak gerekiyor. Ekrem Reşit in Şehir Tiyatrolarında oynan 5 opereti sırasıyla: «Üç saat» (1932), «Lüküs Hayat» (1933), «Deli Dolu» (1934), «Söz - Caz» (1935) ve «Maskara» (1936) dir. Ayrıca Ses Tiyatrosu tarafından 1942 de «Hava Cıva» opereti oynanmıştır. «Üç saat» bir fantezi idi. Asıl operet karakterinde olanlar «Lüküs Hayat» tan itibaren, o yılların sosyeteinin bir nevi güler yüzlü - hicvi idiler. «Deli Dolu» ise eğlenceli bir konu etrafında acı tarafı olan gerçek ve realist bir operet idi. Konusundaki kahraman ve bunun etrafından dönen riyakârlık, samimiyetsizlik ve sözde kalmış aile bağlarının ortaya konması ile «komedi altında beşerî drama» prensibine sıkı sıkıya bağlı bir operetti. Türkiyede o zamanlar halkın gerçek operete karşı zevki, bayağı olmayan esprilere karşı düşkünlüğü de moda helini almıştı. İstanbul şivesiyle konuşmak, yazmak bir üstünlük idi. İstanbul Avrupalı şehir olma yolunda ileri adımlar atmıştı. İkinci Dünya Harbi ne yazık ki Türkiyede gerçek operet devrini kapadı. İşte Ekrem Reşid de memleketimizde operetin altın devrini açanlar arasında kardeşi besteci - orkestra şefi Cemâl Reşid Reyle birlikte daima hatırlanacakları.

Hayatta yapmadığı espri, girmediği konu olmayan, hattâ sporda bile hevesini deneyen Ekrem Reşid in hayatının son saniyesine kadar sessizlik içinde şuurunu ve zekâsını kullandığını başında bulunalar söylüyorlar. Adetâ ölümünün bile mizansenini hazırlamış.

Kardeşi Cemâl Reşit Rey bana bir gün merhum hakkında şu gerçek fıkrayı anlatmıştı. Ekrem Reşide yabancı dostları Fransızca olarak: «Vous êtes comme il faut» dedikleri zaman kendisi onlara bunun aksiyle cevap verirmiş: «Je suis comme il ne faut pas!» yani «Ben olmaması lâzım geldiği gibiyim!».

Selmi ANDAK

